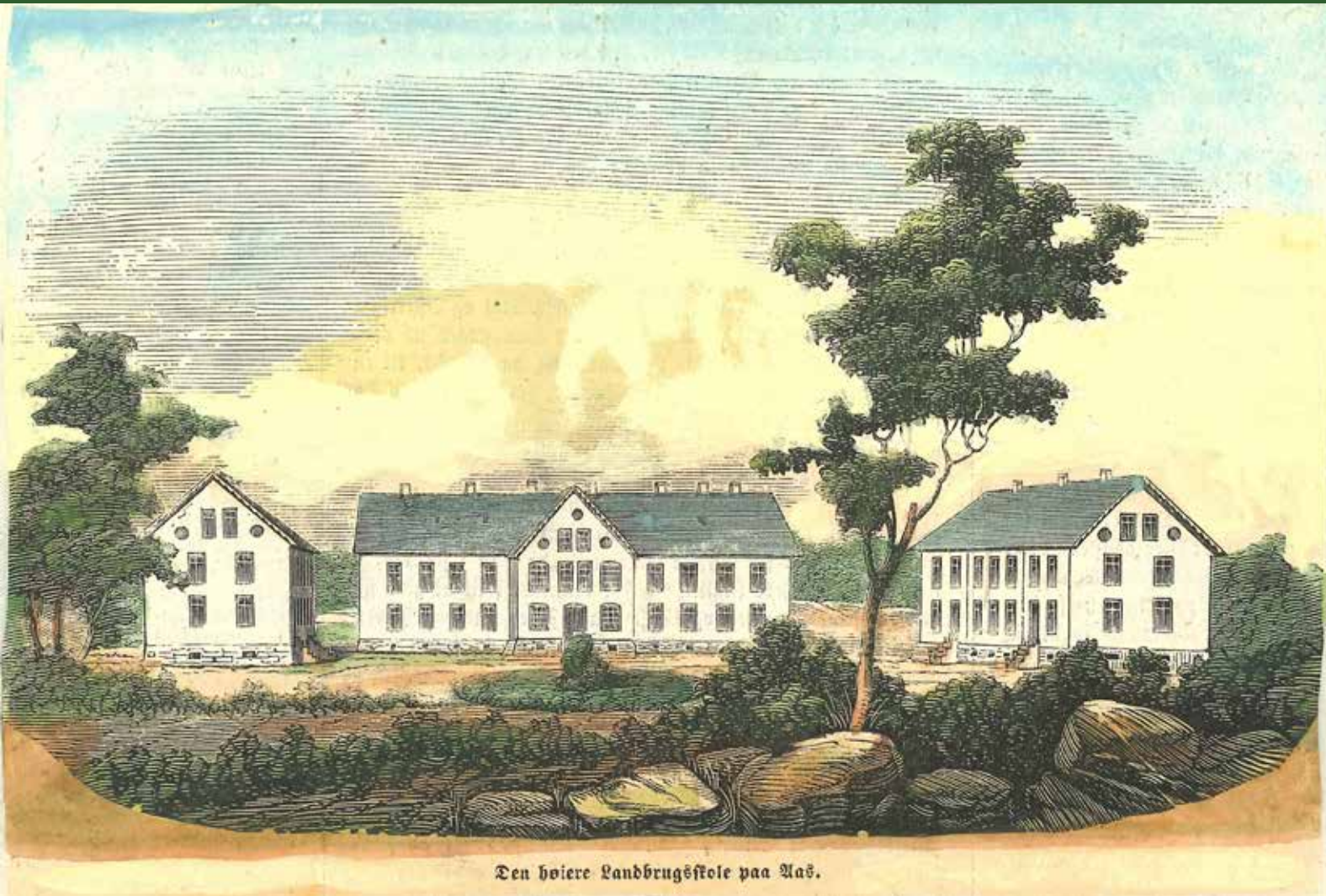
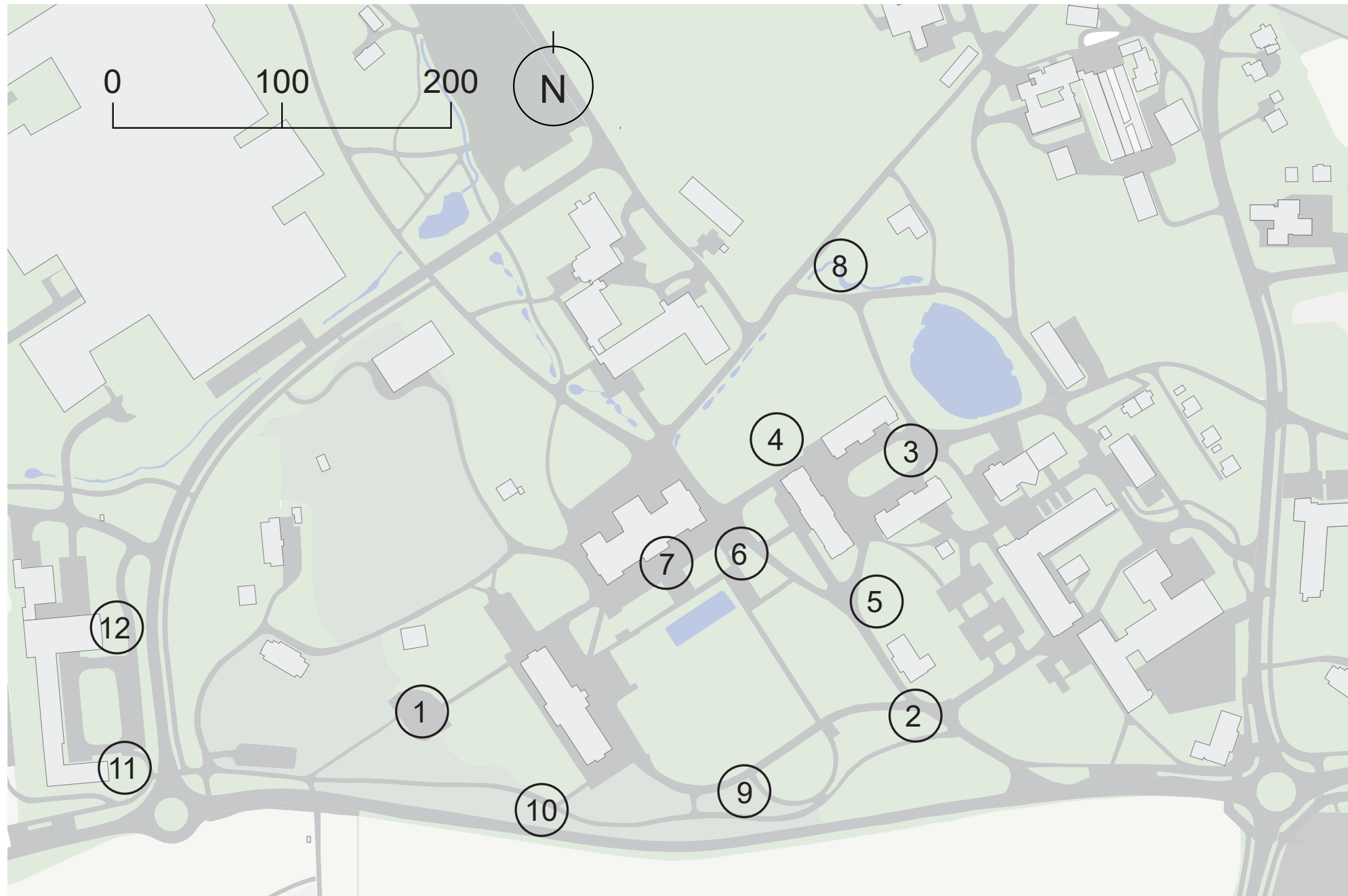

Monumentene i Universitetsparken

Vitenparkens Venner

1. Christian Magnus Falsen
2. Jacob Sverdrup
3. Tuntreet og Universitetslunden
4. Fredrik August Dahl
5. Carl Theodor Fredrik Koller
6. Johan Leuthäuser Hirsch
7. Inngangsportalen på Urbygningen og Isak Glick
8. Abel Oscar Bergström
9. Bastian Larsen
10. Harald Skjervold
11. Johan Lindeqvist
12. Christian Wriedt

© *Vitenparkens Venner*
Redaktør: Per Harald Grue
Forfattere: Astrid Klock og Bjørn Anders Fredriksen
Grafisk produksjon: Skjalg Molvær
Kart: Hannah Øksendal
Trykk og innbinding: Webergs Printshop

Forsidebilde.
Tunet på litografi fra ca 1859 med det nyplantede tuntreet. NMBU.

Innhold

Forord.....	s. 6
Christian Magnus Falsen.....	s. 8
Jacob Sverdrup.....	s. 14
Tuntreet.....	s. 16
Universitetslunden.....	s. 18
Fredrik August Dahl.....	s. 20
Carl Theodor Fredrik Koller.....	s. 24
Johan Leuthäuser Hirsch.....	s. 28
Inngangsportalen på Urbygningen og Isak Glick.....	s. 34
Abel Oscar Bergström.....	s. 38
. Bastian Larsen.....	s. 40
Harald Skjervold.....	s. 42
Johan Lindeqvist.....	s. 46
Christian Wriedt.....	s. 48

Forord

Med fagskriftet «Monumentene i Universitetsparken» ønsker vi, i tekst og bilder, å gjøre monumentene bedre kjent og sette dem inn i en større sammenheng.

Universitetsparken er på mange måter selve «flaggskipet» på Campus Ås. De aller fleste har et forhold selve parken, til Falsenmonumentet og statuen der Johan L. Hirsch skuer over Urbygningen og den eldste del av Universitetetsområdet. De øvrige monumentene er mindre synlige og til dels gjemt.

Målet med dette fagskriftet er å sette monumentene inn i en helhet. Samlet sett representerer monumentene viktige deler av Norgeshistorien, norsk landbrukshistorie og historien til Universitetet og de øvrige forskningsinstitusjoner på Campus Ås. Videre representerer monumentene samlet sett en viktig del av norsk kunst- og arkitekturhistorie.

Norgeshistorien har sitt tydeligste stempel gjennom Falsensmonumentet som er det eldste i Universitetsparken. Monumentet fra 1864 står på selve stedet – på «arnen» - der sorenskriver Christian Magnus Falsen skrev utkastet til grunnloven i 1814. Det er selvsagt en sentral del av vår egen historiefortelling at Falsens sorenskrivergård var en viktig basis for å etablere Den høiere landbrugsskole på Ås i

1859. Dermed ble grunnlaget lagt for å opprette Norges andre universitet, i dag Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU). I år suppleres Norgeshistorien ved at vi markerer Isak Glick. Han arbeidet på NLH og omkom i Auschwitz sammen med andre norske jøder i 1943.

Gjennom monumentene og de personer som er hedret blir viktige deler av norsk landbrukshistorie fortalt. Det starter med Christian Magnus Falsen og Jacob Sverdrup, embetsmennene som hadde som mål å videreutvikle landbruket som næring, gjøre næringen vitenskaps- og kunnskapsbasert og bygge opp en stolthet knyttet til den næring som tyngden av den norske befolkning var knyttet til. På flere fagområder er enkeltpersoner hedret som på ulikt vis har preget utviklingen i norsk landbruk de siste to hundre år.

Historien til NMBU og de øvrige forskningsinstitusjoner er knyttet til de fleste av monumentene. De store institusjonsbyggerne har fått sine statuer med Fredrik A. Dahl, Theodor Koller og Johan L. Hirsch i spissen. Det er en viktig del av institusjonshistorien og landbrukshistorien at tre av monumentene, Dahl, Bergstrøm og Lindeqvist, er knyttet til svenske fagpersoner som ble håndplukket for å bidra til vår nasjonsbygging og å bygge opp de norske institusjoner.

Norsk kunst- og arkitekturhistorie er knyttet til monumentene. Det er mange av de mest kjente norske billedhoggere som er representert som skapere av monumentene. Samlet sett gir monumentene en spennende reise i den norske kunsthistorien.

Utsmykningen på fronten av Urbygningen og delvis Tårnbygningen står på mange måter i en særstilling. Her er stolte og premierte utgaver av de viktigste norske husdyra trukket fram. Disse steinarbeidene er mer enn noe annet uttrykk for ønsket om å markere landbruksnæringens nasjonale betydning og bygge opp stolthet og selvbevissthet.

Monumentene er kommet til gjennom ulike initiativ fra politiske pressgrupper, initiativ fra tidligere elever og finansiell støtte fra enkeltpersoner og institusjoner.

Vi markerer i fagskriftet denne forbindelsen ved at Tuntreet fra 1859 og Universitetslunden fra 2004 er med i fagheftet. Heftet er blitt til gjennom en stor innsats fra Astrid Klock og Bjørn Anders Fredriksen

Per Harald Grue
Vitenparkens Venner.

Astrid Klock er født i Parkgården i Universitetsparken og oppvokst i Parkgården og Damsgård. Hun og hennes familie har vært knyttet til Universitetet og institusjonene på Campus Ås i 150 år. Mer enn noen andre representerer Astrid Klock den muntlige og skriftlige historien og hun er på mange måter vår historiske hukommelse. Astrid Klock har, med et personlig skråblikk, skrevet og bearbeidet teksten om de fleste monumenter.

Bjørn Anders Fredriksen er parksjef for Universitetsparken og utdannet landskapsarkitekt. Han har skrevet tekstene om Tuntreet og Universitetslunden og vært hovedansvarlig for å finne fram til bildematerialet som er brukt. Det har vært et ønske å bruke historiske bilder i betydelig grad.

Vitenparkens Venner og Vitenparken Campus Ås er ansvarlig for bearbeidingen og trykkingen av dette fagskriftet. Fagskriftet vil også danne grunnlag for digital formidling gjennom nettsider, Parkappen og personlig guiding i Universitetsparken.

Per Olav Skjervold
Vitenparken.

Christian Magnus Falsen

*Falsenstøtten fra 1864, sett fra vest. 1905-eika ses til venstre rett bak monumentet.
Foto: Bjørn Anders Fredriksen, mai 2018.*

Christian Magnus Falsen var født i Christiania 14. september 1782 og døde 13. januar 1830 samme sted. Han kom fra en familie av embetsmenn. Han var sønn av juristen Enevold de Falsen. Faren ble innblandet i en utroskapsskandale i Christiania og ble i 1789 sendt til Steigen i Nordland som lagmann. Faren likte seg ikke der, og da han i 1791 fikk en post som assessor i Høyesterett i København, reiste far og sønn sørover. Christian Magnus ble uteksaminert som jurist ved Universitetet i København i 1802. Sin første stilling hadde Chr. M. Falsen som prokurator ved Akershus stiftsrett. Han ble så oppnevnt som generalauditor ved Overadmiraltetsretten, som var en domstol for prisfastsettelse av kaprete skip. Dette var urolige tider, så han meldte seg frivillig til krigstjeneste, blant annet i forbindelse med beleiringen av København i 1807, og var en tid også kaptein i grev Wedel Jarlsbergs frikorps mot Sverige.

I 1808 ble Falsen tilsatt som sorenskriver i Follo. Han kjøpte gården Vollebekk etter sin forgjenger i embetet Erik Otto Horn og bosatte seg der. Chr. M. Falsen hadde en sentral plass i Christiania-sosieteten og deltok i Det Dramatiske Selskap og i julefeiringene på Flateby i Enebakk i tiden ca. 1802-1808. Til tross for sin tilknytning til "sosieteten" var han sterkt influert av strømningene i tiden. Han var bl.a. sterkt engasjert i opprettelsen av Selskapet for Norges Vel.

Grunnloven

I februar 1814 satt Christian Magnus og hans venn lektor Johan Gunder Adler fra Fredrikshald (Halden) i sorenskrivergården på Ås og utarbeidet det første utkastet til Grunnloven – Udkast til en Konstitution for Kongeriget Norge. Utkastet var inspirert av den franske grunnlov fra 1791 og den amerikanske uavhengighetserklæring av 1776. Litt senere ut i februar måned 1814 inviterte Falsen flere av sine venner til ytterligere bearbeiding av det utkastet som forelå. Den 25. februar var de ferdig med sitt arbeid, og forslaget som skulle fremlegges for Riksforsamlingen, kunne trykkes.

Det finnes ingen samtidige portretter av Falsen. Kunstnere har senere tolket kildene ulikt. Hvordan så han egentlig ut? Dette er tegnet etter et maleri av C.F. Vogt.

Chr. M. Falsen ble valgt som en av tre representanter fra Akershus til Riksforsamlingen på Eidsvoll. Falsen ble en sentral skikkelse på Eidsvoll. Han representerte Selvstendighetspartiet og hadde dermed grev Wedel Jarlsberg som motstander. Falsen var formann for konstitusjonskomiteen på Eidsvoll og satt en tid som Riksforsamlingens president. På sensommeren 1814 ble Falsen utnevnt til amtmann i Nordre Bergenhus amt. I 1827 fulgte oppnevning som høyesterettsjustitiarius, en stilling som ble meget kortvarig. 12. juni 1828 ble han rammet av slag og døde i januar 1830, bare 48 år gammel. Chr. M. Falsen har fått hederstittelen "Grunnlovens Far". Han må vel dele æren for det endelige resultat med flere. Men ettertiden framhever Falsen som grunnlovstekstens hovedmann.

Sorenskrivergården Vollebekk
Erik Otto Horn ble tilsatt som sorenskriver i Follo 1792. Han hadde god økonomi og ønsket å bygge sin egen sorenskrivergård sentralt i Follo. Valget falt på husmannsplassen Vollebekk som lå ved Kongeveien i bunnen av Åsbakken. Vollebekk var opprinnelig en stor husmannsplass som tidligere var utskilt fra Voll. I 1802 kjøpte Horn i tillegg hele Sørås, og i 1805 fikk han kjøpt hele Burum. Horn bygde opp sorenskrivergården med en to-etasjes bygning på slutten av 1790-tallet, men bodde bare kort tid på Vollebekk fram til hans kone døde i 1805. Horn søkte og fikk

sorenskriverembetet i Aker i 1808, men døde der samme år.

Chr. M. Falsen ble sorenskriver i Follo i 1808. Han kjøpte da sorenskrivergården Vollebekk med Sørås og Burum for 14 500 rdl av Erik Horn. Kjøpet ble finansiert med det som var igjen av hans første kone Anne Birgitte Munchs medgift. Falsen gikk straks i gang med utbygging av gården – bl.a. ny hovedbygning og kontorbygning. I 1809 solgte Falsen en del av Burum til Morten Anker på Frogner i Oslo. Broren, Carl Valentin Falsen kjøpte Vold N i 1811 og solgte den videre til Christian Magnus. Disse transaksjonene og byggearbeidene krevde mange penger. Sorenskriveren manglet kapital og måtte ta opp et stort lån fra Universitetet i Christiania.

I august 1814 ble Chr. M. Falsen utnevnt til amtmann (fylkesmann) i Nordre Bergenhus Amt. Før han reise fra Ås ble sønnen Georg Benjamin døpt i Ås kirke 11. september 1814. Han ble født 18. mai 1814 og ble oppkalt etter de amerikanske frihetsheltene George Washington og Benjamin Franklin.

Falsen hadde kjøpt Vollebekk dyrt og hatt store byggearbeider, og fikk store økonomiske problemer. Falsen var heldig og fikk gjort avtale med sin venn grosserer Thomas Bukier om å kjøpe Vollebekk – med gjeld og andre forpliktelser. Bukier var både en nær venn med

god økonomi og en slektning av hans første kone. Thomas Bukier og hans familie flyttet til Vollebekk, men ble slått konkurs i 1823. Eiendommen forfalt sterkt fram til den ble solgt til Universitetet i Christiania i 1833. Året etter ble det solgt videre til Peder Svendsen (Wollebæk). I 1850 ble det gjort en handel med Chr. T. Christensen fra Lier. Han klarte heller ikke sine forpliktelser, og i 1855 ble det tvangsauksjon. Staten ble sittende med "hovedbølet" Vollebekk. Andre deler av eiendommen ble solgt til andre. Da Den høiere Landbrugsskole på Ås ble etablert i 1850-årene, var altså eiendommen Vollebekk allerede på statens hender. Alle husene på sorenskrivereiendommen ble revet i 1861.

Falsenstøtten

Da det ble klart at husene på sorenskrivergården skulle rives, ble det tatt initiativ til at det skulle reises et monument over Grundlovens Far, Christian Magnus Falsen. Monumentet ble reist etter en støtteaksjon som var underskrevet av en rekke personer, blant disse Norges statsminister Frederik Stang og dikteren Johan Sebastian Welhaven.

Den tysk-norske arkitekt Wilhelm von Hanno fikk i oppdrag å tegne monumentet. Resultatet ble en minnestøtte. Støtten er en finhugget granittsøyle med ornament av stiliserte eikeblad og eikenøtter på kapitel og fot. Søylene står på en sammensatt, trinnvis oppbygd sokkel, som

ved bakken måler 209 x 209 cm. Minnesmerket er totalt ca 6 m høy. Omkring minnesmerket er et 63 cm høyt smijernsgitter, med 6,32 m lange sider. Mot frontsiden er det en dobbelport i gitteret.

Arkitekt Andreas Friedrich Wilhelm von Hanno (1826-1882) var utdannet i Hamburg i Tyskland og kom til Kristiania i 1850. I årenes løp utførte han en mengde prosjekter, bl.a. mange jernbanestasjoner i Norge, militære byggverk og privatboliger. Von Hanno var i tillegg til arkitektyrket aktiv som billedhogger, maler og grafiker og utførte en mengde tegninger og akvareller fra Kristianias bybilde. Han bodde i St. Olavsgate og fremdeles finnes hans atelier og skulpturer i bakgården i St. Olavsgate 7.

Falsenstøtten ble avduket i 1864 på Chr. Magnus Falsens fødselsdag 14. september under stor deltagelse. Under avdukingen ble den nasjonale hyldningssangen «Hvor herligt er mitt Fødeland» avsunget. Denne sangen ble skrevet på 1820-tallet og ble sammen med «Sønner av Norge» brukt som nasjonalsang inntil «Ja vi elsker» tok over.

Støtten ble satt opp der hvor bygningene på Vollebekk lå. Den gang var dette et stykke fra bebyggelsen for Den høiere Landbrugsskole. Men ved god planlegging av senere bebyggelse og parkanlegget, står Falsenstøtten som det naturlige endepunkt sørvest i parken. Stedet

har i mange år vært samlingssted for feiring av 17. mai i Ås.

Postament- eller sokkelsiden som vender mot undervisningsbygningene er finpolert og har innskrift med gylne bokstaver. Innskriften lyder:

Til Minde om
CHRISTIAN MAGNUS FALSEN
og den Gjerning han paa
dette Sted, hvor hans Arne
engang stod, udførte
for Fædrelandet

Kilder: Christian Magnus Falsen, Norges Vel og Norges andre universitet. Utgitt av Vitenparken og Vitenparkens Venner, 2014.
Christian Magnus Falsen på Vollebekk 1808-1814 av Unni Dahl Grue i Follominne, 2013

Falsenstøtten på eldre foto, trolig fra 1930-årene. Bak til høyre ses gammel lyktestolpe, antagelig fra ca 1920. Fotograf ukjent, NMBU.

Jacob Sverdrup

Jacob Sverdrup var født i Namdalen i 1775. Han kom til Trondhjem Latinskole i 1792 og tok Examen Philosophicum i København noen år senere. Han studerte språk og hadde til hensikt å bli lærer. I Danmark-Norge var det urolige krigstider omkring hundreårsskiftet, og Sverdrup ville være med og gjøre en innsats. Han utdannet seg til telegrafist, og ble også betrodd en signalstasjon på Sjælland. Det ble en kort karriere, for admiral Nelson og den engelske flåte gikk til angrep på Københavns red.

Etter Napoleonskrigen gikk Sverdrup tilbake til læreryrket og ble en særdeles skattet pedagog i de beste "dannelsesanstalter" i København. Han likte imidlertid ikke det danske klima, og i 1807 finner vi ham som lærer ved Kongsberg Middelskole. Her ble begynnelsen lagt til hans engasjement i landbruksopplæringen. Hans administrative evner var blitt kjent, og 1812 fikk han tilbud fra grev Wedel om å bli bestyrer på Jarlsberg hovedgård. Jordbruket på Jarlsberg var i særdeles dårlig forfatning. Greven var sterkt opptatt av statssaker og hadde ikke mye tid til gårdsdrift. Gården var landets største jordeiendom, og det er sagt at mesteparten av innmarken ikke hadde vært dyrket på 100 år. Sverdrup gikk i gang med stor kraft og dyktighet, og da han reiste fra Jarlsberg hadde gården 200 storfe på båsen og 32 hester.

Sverdrupminnet er velproporsjonert, med en byste i bronse plassert på en avsmalnende granittsokkel. Det ble satt opp i 1925. I parken fikk den en lund av hjertetrær som bakgrunn, og ble stående vakkert langs innfartsveien til Norges Landbrukshøgskole. Eldre foto ca 1930, fotograf ukjent. NMBU.

Han anla også et meieri hvor man produserte en sort sveitserost som fikk stort ry over hele landet. I tiden på Jarlsberg begynte Sverdrup å skrive bøker og artikler beregnet på bøndene. I 1825 forlot Sverdrup Jarlsberg for å starte sin private landbruksskole på Sem i Borre. At noen ville forlate en slik god stilling, ble selvfølgelig gjenstand for spekulasjon. Ryktet (blant bøndene) sa at han hadde drevet så hardt "at han hadde taget al Kraft du af Jorden". I andre kretser ble han imidlertid anerkjent – han ble opptatt som medlem av Det Kgl. Videnskabs Selskab i Trondheim, og han ble tildelt Wasa-ordenen.

Sverdrup skrev stadig bøker og skrifter. Hans lærebok fra 1832-34 "Lærebog i den norske Landhusholdning" kom i flere opplag og ble sagt å være den beste i Skandinavia. Økonomien var imidlertid dårlig, og i 1837 måtte Sverdrup oppgi sin landbruksskole. Han fikk tilbud om å bestyre Fritzø jord- og skogbruk i Larvik, hvor det også i høy grad var behov for en dyktig administrator.

Sverdrup arbeidet stadig for å få forbedret landbruksredskapene. Både på Jarlsberg og Fritzø opprettet han verksteder for tilvirking av gode redskaper. Redskap og verktøy ble også brukt som premier for gode skoleresultater. Det ble sagt at Sverdrup var en mann med et heftig temperament, som forlangte nesten like stor innsats av andre som av seg selv. I min

kilde for denne omtalen er han karakterisert slik: "en energisk Villie og en utrættelig, til Selvopofrelse gaaende Virkelyst". I sannhet en personlighet som det var all grunn for en landbruksvitenskapelig høyborg å ære med en statue.

Bautaen over Jacob Sverdrup ble satt opp til minne om "den egentlige Grundlegger af et forbedret, et paa videnskabelighed bygget Landbrug i Norge". Den står ved rett overfor det sørvestre hjørnet av Parkgården. Det er en bronsebyste på en 1,7 m sokkel av granitt og er utført av billedhuggeren Gustav Lærum (1870-1938) som også har utført statuen av Johan L. Hirsch.

Statuen ble avduket 16. august 1925, hundre år etter at Sverdrups landbruksskole på Sem i Borre åpnet. Det var Selskapet for Norges Vel som fikk i stand jubileet og reising av minnesmerket. Kong Haakon var til stede. Preses i Norges Vel stortingsmann Borch holdt talen.

Inskripsjonen lyder slik:

På framsiden
På baksiden

JACOB SVERDRUP
REIST 1925

Tuntreet

Tuntreet ruver som en veldig kjempe midt i tunet og er det absolutte midtpunktet på universitetsområdet. Treet ble trolig plantet i 1859 i forbindelse med oppstarten av 'Den høiere Landbrugsskole' på Ås. Det er en parklind (*Tilia x europaea*). Lind er et treslag som kan bli mange hundre år gammelt. Tuntreet vokser fremdeles, og er over 36 meter høyt. Å plante et tre har en sterk symbolkraft idet man setter i gang et livsløp som kan strekke seg over mange mannsaldre. Tuntrær var tradisjonelt plantet som en beskyttelse i en tid da troen på det overnaturlige var hverdagslig, og tuntrær har tradisjoner flere hundre år tilbake.

Plasseringen som ble valgt i 1859 var midt på tunet, i midtlinjen fra de tre tunbygningene. Treet var allerede fra starten omgitt av en gressflate, men med en litt annen form enn i dag. Da tunbygningen ble tilbygget og endret rundt 1900 til slik vi kjenner dem i dag, ble ikke Tuntreet lenger stående på midten. Tivoli og Økonomibygningen var forlenget mot øst, og midtlinjen forskjøvet. Overlærer Misvær la da en hellegang over plenen midt mellom inngangene, og omarbeidet plenen med tuntreet til en stor oval slik det er i dag, med smale blomsterbed langs kantene.

Tuntreet i 2014. Foto: Gisle Bjørneby, NMBU.

Femtiårsfeiringen i 1909. Da var tuntreet allerede et velvoksnet tre. Midt foran i bildet kong Haakon og direktør Ødegaard. Fotograf ukjent. NMBU.

Universitetslunden

Universitetslunden i 2018. Foto: Bjørn Anders Fredriksen, NMBU.

Universitetslunden ble plantet i anledning av at lærestedet fikk universitetsstatus i 2005. Norges Landbrukshøgskole (NLH) skiftet 1. januar 2005 navn til Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB).

Den offisielle markeringen fant sted den 23.mai. Kronprins Haakon var til stede og klippet snoren rundt universitetslunden som en åpningsseremoni. Universitetslunden er syv trær plantet i en sirkel. Det er rødbladet lønn av sorten 'Royal Red'. Inne i lunden er en rund plass belagt med smågatestein i et sirkulært mønster. Her er også plassert to benker og en minneplate med innskrifsjonen: "Universitetslunden 23.mai 2005", med kronprins Haakons monogram under.

Minnet ble planlagt av professor Karsten Jørgensen ved Institutt for landskapsplanlegging på oppdrag av rektor Knut Hove. Valget på rødbladete løvtrær er en historisk referanse til de fire blodbøkene vest for Tivoli. Bøketrærne ble plantet på 1800-tallet og er et minne om det lærestedets tidlige historie under direktør Dahl.

Prorektor Anne Marte Tronsmo holdt talen, hvor hun la vekt på at lunden skal minne oss om å forsvare de grønne verdiene. Hun leste også noen strofer fra Hans Børli.

Trær
har alltid vært
mine nærmeste venner.
Det var stunder av stillhet da
jeg plutselig forsto
hva trærne tenkte.
Førte stumme samtaler med dem
med hendene lyttende lagt
mot ru, solvarme stammer.
Det var ikke visdom vi utvekslet,
men naken eksistens, fingertupp-tanker,
mumlende sevje-ord.

Fra bladet AlumniUMB, nr 2, 2005.

Feiringen av universitetsstatus den 23. mai 2005. Kronprins Haakon klipper snoren rundt den nyplantede Universitetslunden. Rektor Knut Hove til venstre og prorektor Anne Marte Tronsmo til høyre. Foto: Haakon Sparre, NMBU.

Frederik August Dahl

Markering ved Dahlstøtten i anledning femtiårsjubileet for lærestedet i 1909. Kong Haakon var med på feiringen og ses til høyre i bildet. Ukjent fotograf. NMBU. (UMB-018685)

Dahl var født i Gøteborg i 1818. Han var utdannet ved Chalmers tekniske skole i Gøteborg, var 3 år ved Degebergs landbruksinstitut og bestyrte noen år en større gård i Skåne. Da Ultuna landbruksinstitut i Uppsala ble opprettet i 1848, ble han ansatt der som inspektør og bestyrer av gårdsbruket. Han hadde altså god erfaring da han kom til Kristiania i 1854 for å ta hånd om vårt landbruksinstitut. 1. oktober 1858 ble han beskikket som direktør ved Den høiere Landbrugsskole i Aas, altså ett år før vi regner skolens jubileer ut fra. Det første elevkullet ble opptatt 1.oktober 1859.

Jacob Sverdrup hadde allerede i sin tid på landbruksskolen i Borre syslet med tanken om at man også kunne trenge en videregående undervisning i landbruksfag. 25 år senere (1850-tallet) var flere begynt å tenke på at også landbruket trengte en høyere læreanstalt – blant annet for å utdanne lærere til landbruksskolene som var begynt å dukke opp i distriktene. Men man måtte gjennom lange og vanskelige diskusjoner før Stortinget den 28. juli 1854 kunne vedta opprettelse av et landbruksinstitut. Tilblivelsen av Den høiere Landbrugsskole paa Aas er en interessant historie – ikke minst en studie i Stortingets og embetsmennenes

Portrettrelieffet av Dahl er laget av Jo Visdal og er svært levende laget. Ukjent fotograf og år. NMBU.

håndtering av diskusjoner og vedtak. Fredrik August Dahl ble en svært viktig person i denne tilblivelse og fødsel av en institusjon som skulle vise seg, mot alle odds, å være liv laga. Straks etter vedtaket i 1854 anmodet Indredepartementet svensken Fr. Aug. Dahl om å komme til Norge for å lede forarbeidet for igangsettelse.

Etter lange diskusjoner og mange alternative forslag var politikerne blitt enige om å legge skolen til Ås hvor prestegården – som allerede var på statens hånd – kunne være et godt utgangspunkt. Dahl, som hadde sine referanser fra svenske forhold, så snart at prestegården var for liten for en slik anstalt. Ved auksjon i 1855 var Vollebekk allerede på statens hender ved Indredepartementet. Med tilkjøpte eiendommer ble skolegården på ca. 3200 mål allerede fra starten.

Institusjonen og direktøren var stadig ute i hardt vær. Fra historieboken kjenner vi en person ved navn Søren Jaabæk – han med sparekniven. Dahl ble kritisert for å være altfor vitenskapelig og for å drive dyre og unyttige eksperimenter som ikke lønnet seg. Og det var på nære nippet at ”jaabækianerne” fikk nedlagt anstalten på Ås i 1870-årene.

Fra første stund arbeidet Dahl målbevisst for å legge grunnlaget for en moderne skole. Det måtte nødvendigvis koste atskillig med penger

disse første årene. Hus måtte bygges, jordveien var vanskjøttet og måtte dreneres og pleies. Direktør Dahl fikk oppført de tre bygningene rundt tuntreet. Dette var murbygninger, som slett ikke var vanlig på landet i Norge den gang. Det ble bygget fjøs for 100 storfe, stall for 30 hester, bygninger for andre husdyr og for lagring av fôr og annen avling, flere stabbur, verkstedbygning oppført i bindingsverk, som bringer tanken hen til Danmark. Denne bygningen er vi så heldig å kunne glede oss over den dag i dag.

Direktør Dahl har også satt spor etter seg i form av en svær familie i Norge. Han var gift to ganger og hadde 20 barn. En av hans døtre giftet seg med Sverdrup på Ris i Nordby. Dere som er av litt eldre årgang, husker kinoreklamene som var laget av firmaet Sverdrup Dahl – også en del av slekten utgått fra Fr. Aug. Dahl.

Direktøren var en sterk personlighet og en dyktig administrator og holdt ut i sin stilling – til tross for mye kritikk både i Stortinget og i offentligheten. Dahl valgte å ta avskjed i 1880. Han var meget avholdt av sine elever. I ettertid er dommen over direktør Dahl udelt positiv både som fagmann og menneske. Minnesmerket over direktør Fredrik August Dahl ble avduket 3. juli 1892. Deltakerne i Det 9. alm. Landbruksmøte i Kristiania var med, og NSB hadde satt opp ekstratog for dem.

Minnesmerket står på en fin plass på plenen mellom Tivoli og Cirkus.

Bautaen er en finhugd og polert obelisk som står på en sammensatt sokkel. På sokkelsiden som vender mot tunet er det en medaljong, et portrettrelieff av Dahl, signert Jo Visdal. På de andre sidene er det følgende inskripsjoner:

F. A. Dahl
Direktør ved Den høiere Landbrugsskole
1858 – 1880

Taknemmelige Elever
reiste ham dette Minde

3. juli 1892
Født 23. Marts 1818
Død 28. Novbr. 1890

Carl Theodor Koller

Fra avduking av Kollerbautaen i 1909. Parkgården i bakgrunnen. Fotograf ukjent. NMBU.

Koller var født i 1827 i Fredrikstad og døde i Kristiania i 1897. Han var vel utdannet: Krigsskolen, landbruksskolen på Lundestad i Berg, elev ved et landbruksinstitutt i Danmark, fulgte veterinærforelesninger ved Landbohøjskolen i København. Han var en tid (1853-56) bestyrer ved Haslem landbruksskole i Rakkestad og fra 1858 til 1880 bestyrer av den nyopprettede landbruksskolen på Haug i Vardal. I 1880 ble han valgt til direktør Dahls etterfølger på Ås, en stilling han hadde til 1895 da J.L. Hirsch ble tilsatt. Carl Th. Koller var medlem av styret for Selskapet for Norges Vel i perioden 1883-1894.

Direktør Koller var nok i atskillig høyere grad den praktiske gårdbruker enn sin forgjenger Dahl. Han hadde jo også sin store erfaring fra norske landbruksskoler og visste å avpasse sine metoder mer etter hva som høvet seg for den alminnelige norske bonde. Koller var viden kjent som en fremragende "hestekar" og deltok som dommer på hesteutstillinger, og han nøt bortimot ubegrenset tillit blant bøndene og landbrukets folk for øvrig. Og det var i sannhet noe nytt når det gjaldt en "akademiker".

Under Kollers ledelse fikk gårdsdriften på Ås et sterkt økonomisk oppsving, noe som bidro til å styrke hans goodwill både i Stortinget og i Indredepartementet. De alminnelige økonomiske vilkår i landet var også blitt noe lettere.

Denne første tiden var undervisningen ved Den høiere Landbrugsskole 2-årig, den var delt i en lavere og en høyere avdeling med ca. 30 elever i hver klasse. Det var opptagelsesprøve med prøver i norsk, tysk, regning og geografi. Tysken ble riktignok snart tatt ut. Det var stor forskjell i forkunnskaper, men både skolens råd og direktøren var opptatt av at dette skulle være en høyere, teoretisk læreanstalt, og at kravene om forkunnskaper måtte være høye.

Direktør Koller sørget for at undervisningsfasilitetene for elevene ble betydelig forbedret. Det vi kjenner som Parkgården var opprinnelig, fra 1860-årene, en enetasjes bygning for meieridrift. I 1886 ble det foretatt en stor restaurering. En etasje ble påbygget, og dette ble da en ren undervisningsbygning. I 1900, etter at Urbygningen kom opp, ble huset bygget om til leiligheter for funksjonærer.

I Kollers tid ble det store driftsbyggningskomplekset bygget ferdig. Dette svære anlegget (som lå der Bioteknologibygget/Meieriinstituttet er nå) husker noen av oss, og det var intakt og i full bruk til det ble lagt i aske en dag i skuronna i september 1945. Anlegget var da ombygget og påbygget flere ganger.

Bautaen over direktør Koller er en 5 m høy granittstein prydet med et portrettrelieff. Det er signert Jo Visdal (1861-1923) som også står bak monumentet over Fredrik August Dahl.

Jo Visdal hadde en stor skulpturproduksjon og er blant annet kjent for statuer av Carsten Anker foran Eidsvollsbygningen. Minnesmerket ble avduket under femtiårsfesten 25. september 1909 og kong Haakon var til stede.

Bautaen har denne innskriften:

Direktør Th. Koller
Haug 1858 - 1880
Aas 1880 – 1895
Elever og Venner
reiste stenen

Kollerbautaen var omgitt av et lite anlegg med benker, beplantning og grusganger. Det var en eldre lærerhage her fra tidligere, med en grusgang i sirkel. Hagen ble åpnet opp mot parken og støtten ble satt midt i sirkelen. Foto fra mellomkrigstiden, fotograf ukjent. NMBU.

Johan Leuthäuser Hirsch

I vår omtale av statuer i parken er vi kommet til den godt og vel legemstore statuen av Johan Leuthäuser Hirsch. Og vi kjenner alle den imponerende, høyreiste mannen iorstøvler og pjekkert – og som står nedenfor Cirkus og rekker en bydende, men sjenerøs hånd ut mot Urbygningen som han fikk reist.

Det var ikke bare i skikkelse at Hirsch var ruvende. Han var også, som Jacob Sverdrup, med på å flytte norsk landbruk et (eller flere) skritt opp og frem. Hans talegaver var viden kjent. Gesten med den fremstrakte hånden på statuen er et symbol på veltalenhet i klassisk skulptur.

Hirschstatuen fra 1930. Tregruppen i bakgrunnen er fra 1800-tallsparken. Parkanlegget ble omarbeidet av O.L. Moen i 1920- og 30-årene. Hirschtrappen rett bak statuen ble bygget i 1930 og revet i 1960-årene. Den ble rekonstruert i 2015-16. Foto: Bjørn Anders Fredriksen, NMBU.

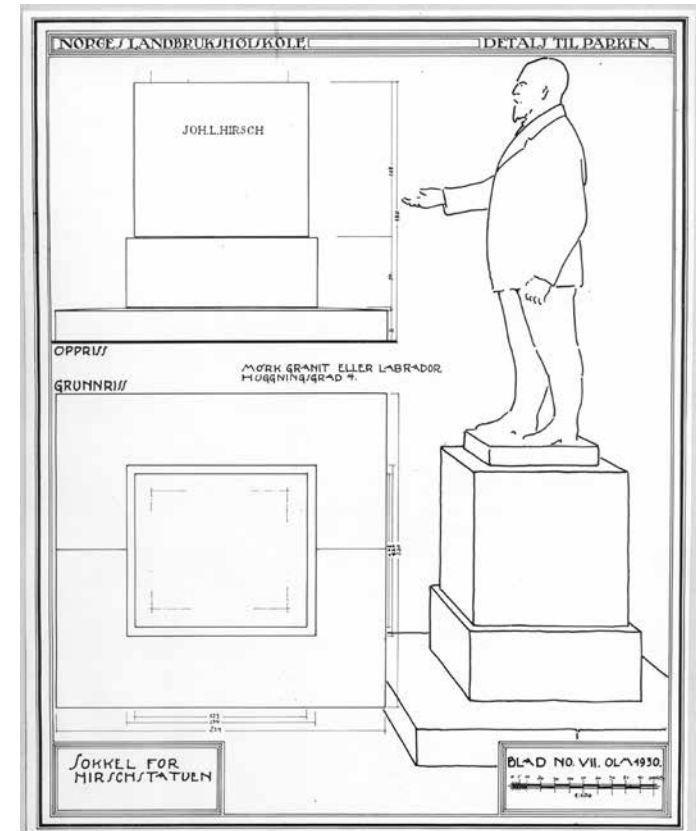

Åpning av Hirschstatuen 20. august 1930. Fotograf ukjent. NMBU.

Hirsch var født i Ringsaker 31. desember 1843, men vokste opp forskjellige steder på Vestlandet. Han gikk på landbruksskole i Buskerud, kom til Ås og tok eksamen ved Den høiere Landbrugsskole i 1865. Etter et par år som bestyrer på Mo jordbruksskole i Førde og landmåler i Trøndelag kom han til Jønsberg landbruksskole som forpakter i 1871. På Jønsberg hadde det vært landbruksskole fra 1847, men den ble nedlagt i 1870. Hirsch tok opp skolevirksomheten igjen og drev den på privat basis. I 1895 ble han beskikket som direktør ved Den høiere Landbrugsskole, og dermed begynner en ny epoke på Ås.

I 90-årene begynte det å skje ting som skulle få stor betydning for undervisningen i landbruksfagene. Stortinget oppnevnte i 1894 "Den parlamentariske landbrukskommisjon", og Hirsch ble anmodet om å tiltre denne femmannskommisjon som formann. Denne kommisjon skulle utrede den fremtidige ordning for landets landbruks-, skogbruks- og veterinærundervisning. Hirsch ivret sterkt for at landbruksnæringene skulle få en tidsmessig undervisningsanstalt på høgskolenivå.

Kommisjonen foretok flere studiereiser til våre naboland, og de arbeidet fort og effektivt. Kommisjonen avga sin innstilling i 1896, og lovforslaget om Norges Landbrukshøiskole

Hirschmonumentet ble plassert i akse fra Tårnbygningen, etter Olav L. Moens parkplan fra 1924. Moen laget detaljtegningen til sokkelen. Han ønsket denne utført i en mørk steinsort og sokkelen ble utført i grovhugget larvikitt. Tegning Olav L. Moen. Arkiv for norsk landskapsarkitektur, NMBU.

ble sanksjonert i statsråd 22. mai 1897. Det foregikk ikke så lett som det høres, som for så mange fremsynte og iderike mennesker både før og siden møtte personen Hirsch og saken han kjempet for, stor motbør. Ikke minst var bonderepresentantene i Stortinget og også andre landbrukets talsmenn skeptiske. Det var den gamle tale om de uhyre omkostninger – og at det ville bli for ”fint”. Imidlertid, høgskoleloven ble vedtatt, og selv om den i første omgang ikke betød utvidelse av elevtallet, betød omleggingen krav om økning av standard og kapasitet – altså måtte det nybygging til, og Hirsch gikk i gang med å bygge.

Anlegget fra 1859 besto av de tre grå murbygningene rundt tuntreet – som var ”uden Luxus og Forsiringer”, et stort, men umoderne uthusanlegg, Parkgården fra ca. 1870 hvor det var undervisningsrom pluss diverse andre bygninger. En tidsmessig undervisningsbygning var nødvendig. Hirsch engasjerte arkitekt Ole Sverre, og i 1900 sto ny undervisningsbygning (Urbygningen) ferdig. I 1895 brant Økonomibygningen, og dermed ble alle de tre eldste bygningene ombygget. De ble forstørret både i lengden og høyden, og de fikk samme stil og utsmykning utvendig som undervisningsbygningen. Ny meieribygning, nær driftsbygningen, ble bygget, også i samme stil. Hele dette unike anlegget sto ferdig i 1902.

Det sto strid omkring Hirsch også som privatperson. Her ble ryktespredning og intriger tatt i bruk som våpen. Denne ryktespredningen tok utgangspunkt i at mange mente Hirsch hadde innledet et forhold med en annen kvinne. Landbruksminister Mathisen lot seg trekke inn i saken. Det hele utviklet seg slik at Hirsch følte seg tvunget til å si opp sin stilling. Det hører med til historien at Hirsch kort tid etterpå i 1905, skilte seg fra sin første kone og giftet seg med den omtalte kvinne. Det er sagt i biografier at ”aldri har vel en mann blitt tvunget til å søke avskjed på et løsere og mer utenforliggende grunnlag.”

Den 3. desember 1904 ble det holdt avskjedsfest hvor 160 personer deltok. Vi siterer fra et skrift om Hirsch av Barthold Schjerve: ”Festen gav et utvetydig vidnesbyrd om hvor høyt skattet og avholdt direktør Hirsch var av lærere, elever, funksjonærer og arbeidere ved landbrukshøiskolen. Da Hirsch etter festens avslutning skulde reise med toget, blev han av elevene eskortert ned til Ås station. Hesten blev spent fra, en flokk tok plass i sjekene og på ekte studentervis trakk de sin høyaktede direktør den vei ned til Ås stasjon, han så ofte hadde faret – mens faklene blaffet i den mørke desemberkveld.”

Etter tiden på Ås bodde Hirsch forskjellige steder. Han reiste mye omkring og holdt foredrag. Han kom til Storhove landbruksskole

ved Lillehammer, som han bygget opp til en kapasitet fra 40 til 120 elever. Han var noen år i Sverige hvor han kjøpte og drev en eiendom i Värmland. De siste årene bodde han i Oslo. Hirsch døde i 1923.

Statuen ble avduket 20. august 1930. Det er en helfigur i bronse på 2,5 m på en sokkel av stein som er 1,85 m. Basis av sokkelen måler 234 x 220 cm. Statuen er utført av billedhugger Gustav Lærum som fikk oppdraget etter konkurranse. På Ås kirkegård stor det et stort minnesmerke prydet med akantusranker.

Direktør Johan Lantzen Hirsch.

Inngangsportalen til Urbygningen

Dyrehodene over hovedinngangen på Urbygningen. Foto: Håkon Sparre, NMBU.

Utsmykningen av fasaden på Urbygningen er vel det billedhuggerarbeidet som de aller fleste kjenner og har et forhold til.

Det må ha vært et godt samarbeid mellom arkitekt, billedhogger og steinhogger. Man skulle tro at det ville være naturlig å avslutte de fire søylene med klassiske kapiteler. Billedhogger Georg Andreas Heggelund har fått utfolde sin fantasi og kreativitet. De fire dyrehodene, grisen, kua, hesten og sauene – alle premierte utgaver fra sin husdyrrase med medalje rundt halsen - erstatter de klassiske kapitelenes. Over inngangspartiet finner vi riksvåpenet. Over der er det tre felter. I midten er hogget ut institusjonens navn og året 1900. På hver side er det relieffer som viser til venstre, tømmerkur med dampmaskin og til høyre kornhøsting med sideavleggende slåmaskin trukket av to hester.

Over vinduene i tredje etasje ser vi groteskmasker, som har aner fra antikken. I sluttsteinen øverst opp ser man Athene, åkerbrukets og all høyere utdannelses gudinne.

Billedhogger Georg Andreas Heggelund (1860-1916) var bondegutt fra Lødingen i Nordland. Han hadde en variert bakgrunn med arbeid og utdanning. I perioden 1889-1894 hadde han en kombinasjon av arbeid og utdanning i Berlin. Etter at han kom tilbake til Norge i 1895 var han på høyden av sin karriere omkring 1900 og hadde mange oppdrag i Oslo og andre steder i landet. Senere ble han mest kjent som keramiker. Arbeidene på Urbygningen regnes som hans hovedverk som billedhogger.

Foto av dyrehodene ved inngangen på Tårnbygningen, som også ble tegnet av arkitekt Ole Sverre.
Foto: Karl Alf Løken, 1980. NMBU.

Stein og steinhoggerarbeidene er også av høy klasse. Klebersteinen er fra Voss. Grorudgranitten er en syenitt. I en 100-årsperiode fra ca 1830 til 1930 ble det tatt ut store mengder grorudgranitt i et stort antall steinbrudd i området fra Grorud til Sognsvann. Grorudgranitt er brukt på Slottet og Universitetet, og løvene foran Stortinget er laget av grorudgranitt.

Steinhoggerarbeidene er utført av steinhoggerfamilien Kristiansen fra Grorud. Kristiansenfamilien drev i tre generasjoner steinbrudd på Grorud. Det siste medlem av familien som drev steinbruddet var Torbjørn Kristiansen som la ned virksomheten i 1991.

Samlet sett viser anlegget et godt samarbeid mellom kunstner, arkitekt og steinhogger.

Søylene som leder inn i hallen er av granitt fra Grorud. Også grunnmuren av betong er belagt med hugget granitt. Grunnmuren skrår innover, som i seg selv blir en dekor.

Et poeng i anleggets helhet er gjentagelsen av søylene som flankerer hovedinngangen til Tårnbygningen. Riktignok i miniformat. Søylene er trukket inn i veggen og dyrehodene stikker så vidt frem. Men de er der. Arkitekt Ole Sverre var arkitekt for både Urbygningen og Tårnbygningen, så det var trolig han som videreførte dyrehodene også i Tårnbygningen. Heggelund levde ikke lenger da Tårnbygningen ble oppført, og det er ukjent hvem som hugget dyrehodene.

Kilde:

Erik Aas jr.: Bygninger ved NLH tegnet av arkitekt Ole Sverre. 1996.

Groruddalen historielag

Isak Glick

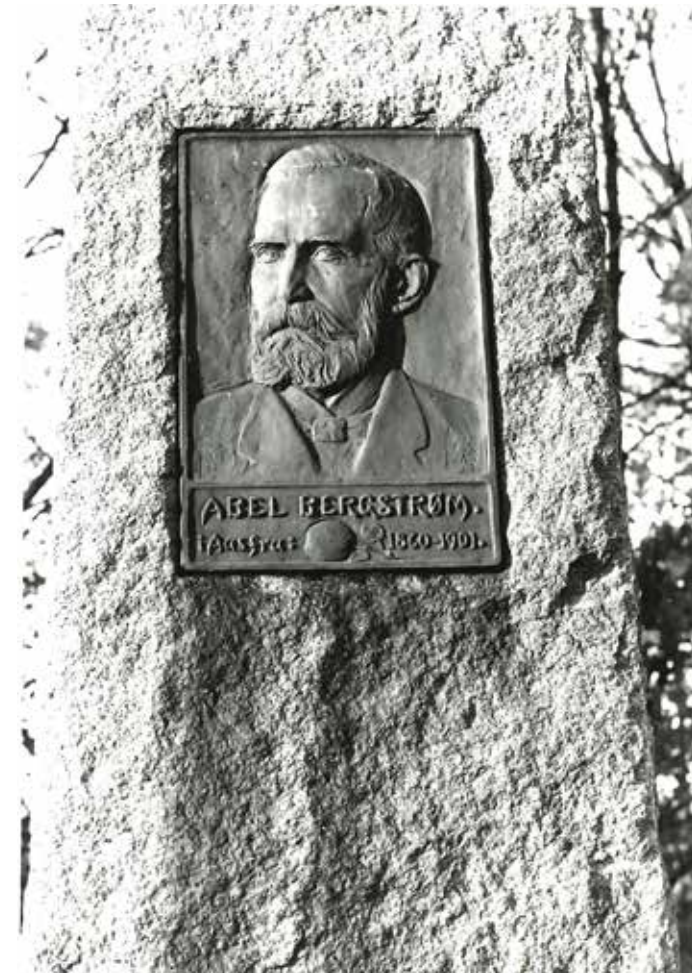
Kjemisalen i Urbygningen hvor Isak Glick arbeidet.

Snublesteiner er i senere år plassert ut i for å markere ofre for jødeforfølgelser under annen verdenskrig. Navnet snublesteiner er valgt fordi de ofte plasseres i midt i gaten, slik at man 'snubler' over dem og overraskende blir minnet på de jødiske ofrene for nazismens regime.

Minnesteinen over Isak Glick blir plassert utenfor Urbygningens hovedinngang. Isak Glick arbeidet som kjemiingeniør i Urbygningen under professor Lindemann, i kjemilaboratoriet som lå i første etasje i midtfløyen mot nord. Glick bodde hos professor Samson Berge i Skogveien 44, da han ble arrestert 26. oktober 1942. Han ble drept i Auschwitz 3. mars 1943.

Snublesteinen skal settes ned 5. juni 2018, samtidig med de andre snublesteinene i Ås. Det vil bli en felles markering i Solfallsveien for de jødiske ofrene fra Ås.

Abel Bergström

Portrettrelieff av Abel Bergström. I teksten under er dekorert med et relieff av et eple. Fruktdyrking lå Bergströms hjerte nær, og han var en pioner i norsk fruktdyrking. Eldre foto, ukjent fotograf. NMBU.

Abel Oscar Theodor Bergström var født på godset Ådö ved Mälaren i Sverige den 21. desember 1834, der faren var gartner. Han valgte å følge i farens fotspor og bli gartner. Bergström ble hentet over fra Sverige av direktør Dahl allerede i 1860. Dahl var helt fra han begynte planleggingen av en høyere landbrukskole, opptatt av at institusjonen også skulle ha et parkanlegg. Bergström fikk et langt liv på Ås. Han kom - bokstavelig talt - til oppløyd mark og måtte begynne fra "scratch". Han la grunnlaget for det parkanlegget vi ser i dag, men han var også interessert i mange sider av hagebruksfaget og skaffet seg kunnskaper og nettverk i andre land.

Egen hagebruksavdeling på Ås ble opprettet i 1887, og Bergström var sentral i utviklingen av denne avdelingen. Han var eneste lærer ved avdelingen og fikk tittelen dosent. Han foreleste i alle fag ved avdelingen samtidig som han bygget opp en stor planteskole på Ås med salg av frukttrær og prydbusker over hele landet. Han gjennomførte omfattende prøving av frukt- og bærsorter som var spesielt tilpasset norske forhold. Han introduserte eplesorten Åkerö, som ble plantet allerede i 1860, og ett tre sto helt til 1935. Etter hvert disponerte Bergström et areal på 140 dekar for sin virksomhet. Når det gjelder planting av trær må vi regne med at han samarbeidet med lærer i botanikk og skogfag Peter Andreas Fougner (som Fougnerhaugen er oppkalt etter).

Bergströms minnestøtte ble plassert nedenfor gartnergården Villa Granly der han bodde. Villaen ble oppført i forbindelse med opprettelsen av Hagebruksavdelingen i 1887 og rommet både bolig for læreren og værelser for hagebrukselevne. På bildet til høyre planteskoleforvalter William Øines. Foto: Olav Klokke, 1927. NMBU.

Abel Bergström bodde i Villa Granly (nå kjent som Thorsrudgården). Navnet på villaen, bygd i 1880-årene, er treffende. Den lå godt i le for nordavinden med en høy og tett granhekk ved Åsbakken. Det er ikke mange år siden rester av den opprinnelige hekken ble tatt bort. I 1896-1897 fantes det i parken 5,5 km med hekker. Bergström gikk av i 1901 og flyttet til Kristiania. Han ble hedret med H.M. Kongens fortjenestemedalje og var æresmedlem av Norsk Gartnerforbund. Han døde i Kristiania i 1920.

Nedenfor villa Granly står bautaen over Abel Bergström. Det er en grovhogd støtte av granitt. Den har på den ene siden et portrettrelieff i bronse. Relieffet er signert J.M.S.23. Det står for Jens Blichfeldt Munthe Svendsen (1864-1957). Bautaen ble reist etter privat innsamling og ble avduket 20. august 1923. Under relieffet står:

ABEL BERGSTRÖM
i Aas fra 1860 – 1901

Bastian Larsen

Bastian Larsen (1856-1919) var en pioner i plantedyrking og den som etablerte planteforskningen i Norge.

Bastian Larsen var født i Grue i Hedmark 28. oktober 1856 der faren var lensmann. Han ble utdannet fra Den høyere landbruksskole i Ås i 1882. Etter omfattende praksis i Norge foretok han studiereiser i Danmark og Sverige i frøkontroll og forskningsmetodikk. Han etablerte en egen frøkontroll i Norge allerede i 1884. I 1889 ble han tilsatt som leder av Selskapet for Norges Vels forsøksvirksomhet i jordbruket. Han utviklet som en av de første i verden en metode for å gjøre planteforsøk vitenskapelig sikre og eliminere virkningen av f. eks. jordvariasjon.

I 1898 tok Norges Landbrukshøiskole over Norges Vels forsøksvirksomhet. Bastian Larsen ble tilsatt som overlærer og fortsatte som leder av forsøksvirksomheten. Han var professor ved Norges Landbrukshøgskole 1914-1918 og konstituert direktør 1913-18.

Bastian Larsen hadde en omfattende vitenskapelig produksjon. Han la stor vekt på å formidle kunnskapen ut i næringen. Fra 1904 gav han hvert år ut «Erindringsliste over planteslag og kulturmidler.» Denne var lenge jordbrukernes viktigste kildekrift for plantedyrking i praksis.

Bastian Larsen døde ugift i Kristiania 4. juli 1919. Han ble utnevnt til ridder av 1. klasse av St. Olavs Orden i 1909. Han var også ridder av 1. klasse av Dannebrogordenen.

Kort tid etter Bastian Larsens død kom forslaget om å reise et minnesmerke, og prest og billedhogger Erling Grønland laget en gipsbyste. Denne ble imidlertid lagt til side og oppbevart på forsøksgården Vollebekk. I løpet av årene ble det tatt noen initiativ til å få gjennomført minnesmerket, uten resultat. Larsen hadde heller ikke direkte etterkommere som kunne følge opp saken. Først ca. året 2000 tok informasjonsdirektør Gaute Sakshaug på NLH fatt i saken. Han tok kontakt med Statens Kornforretning og andre aktuelle landbruksorganisasjoner for å finne finansiering. Dette lykkes, og givene har fått sine navn på en plakett på sokkelen.

Billedhogger Erling Grønland (1860-1930) var født i Enebakk. Han var utdannet teolog og var prest en rekke steder. I tillegg tok han utdanning og praksis som billedhogger og er mest kjent for statuen av Hans Nilsen Hauge i Oslo. Fra 1898 til 1900 var han kallskapellan i Ås.

Det ble i 2003 støpt en bronsebyste etter Erling Grønlands gipsmodell. Sokkelsteinen, som er en larvikitt, er utført av steinhogger Sverre Sildnes fra Kroer i Ås. Bautaen ble avduket 28. mai 2004 av rektor ved NLH Knut

Hove. Bautaen er plassert ved vestre hjørne av "halvmåneplenen" i Universitetsparken. Gipsmodellen ble oversendt til Selskapet for Norges Vel. Bautaen har følgende inskripsjoner:

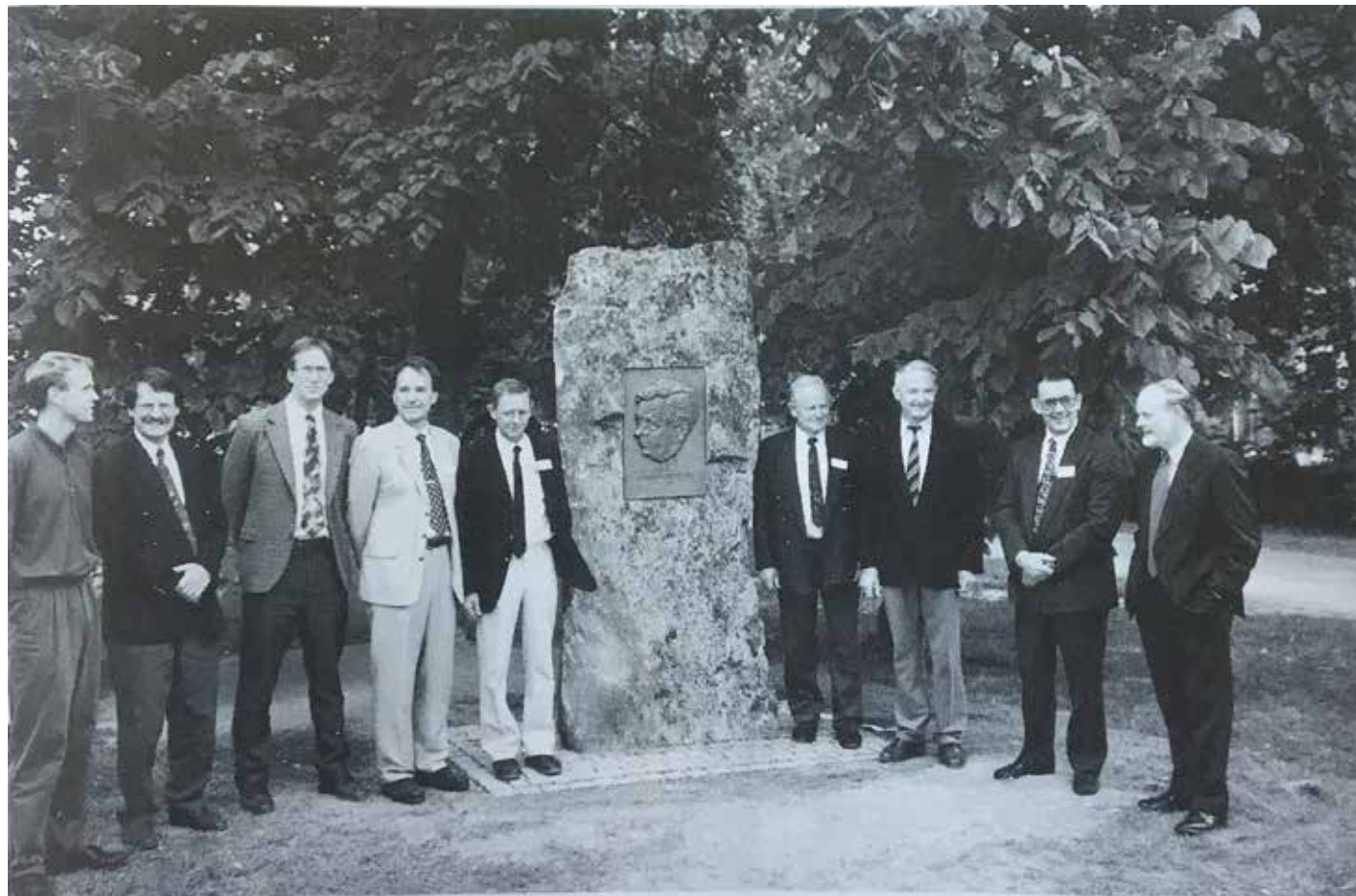
BASTIAN R. LARSEN
1856 – 1919

Reist med støtte fra
Landbrukstilsynet
Felleskjøpet øst-vest
Graminor AS
Det Kgl. Selskap for
Norges Vel

Erling Grønland var både billedhugger og prest, blant annet var han prest på Ås en kort tid i 1900. På bildet fra rundt 1920 arbeider han med en byste av Bastian Larsen. En annen versjon av bysten ble først i 2003 støpt i bronse og satt opp i høgskoleparken i 2004.

Harald Skjervold

Fra det internasjonale symposiet 23.8. 1996 "Fra teori til praksis" som ble holdt samme dag som monumentet ble avduket. På bildet ser vi talerne på symposiet fra venstre dr. agric S. Lien, professor E.W. Brascamp, professor B. Kinghorn, professor O. Vangen, professor T. Gjerdem, professor N. Standal, seniorrådgiver K. Hammond og professor E.P. Cunningham.

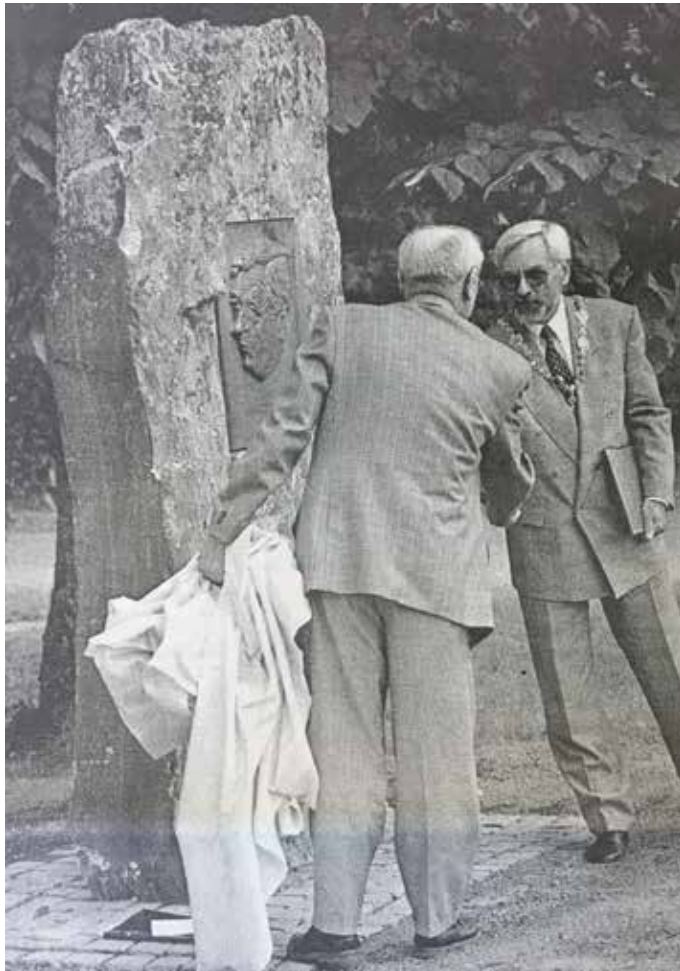
Harald Skjervold var født 8. mars 1917 på gården Sundfær på Inderøy i Nord-Trøndelag. Som barn fikk han en sjelden beinsykdom som førte til at skolegangen ble avbrutt i lange perioder. Økonomien på heimgården i 1930-åra gav heller ikke mulighet til utdanning. Skjervolds motivasjonen for utdanning var stor. Etter to år på Mære landbruksskole tok han artiumskurs på Steinkjer med gode karakterer. Fra 1940 studerte Harald Skjervold ved Norges Landbrukshøgskole der han tok eksamen i 1943. Skjervold fikk etter eksamen stipend for å studere hvordan arv og miljø virker inn på melkeproduksjonen hos kyr. Skjervold studerte deretter et par år ved Institutionen för husdjursförädling ved Sveriges Lantbruksuniversitet, publiserte sine første vitenskapelige artikler og hadde flere studiereiser til USA og flere europeiske land. I årene 1949-54 var Skjervold fylkesagronom i husdyrbruk i Oppland der han gjorde en stor innsats for det praktiske husdyrbruk. I 1954 kom han tilbake til Ås som forsøksleder ved Institutt for husdyravl på Norges Landbrukshøgskole. I 1965 ble han utnevnt til professor og leder av instituttet fram til oppnådd aldersgrense i 1987. Han fortsatte det vitenskapelige arbeidet sitt til kort tid før han døde 3. mai 1995.

Som forsøksleder og seinere professor bygde Harald Skjervold opp forsøksvirksomheten innen husdyravl på Norges Landbrukshøgskole. Han hadde en stor vitenskapelig produksjon

og moderniserte undervisningen i husdyravl. Han var sterkt opptatt av at forskningen skulle komme til nytte i praksis. I samarbeid med avlsorganisasjonene ble avlsplaner som var utarbeidet på teoretisk grunnlag satt ut i livet, gjennomført og gav imponerende resultater. Det begynte med avlsarbeid på storfe. Senere gjaldt det også gris og sau. Skjervold ble en anerkjent forsker nær sagt over hele verden. Han var svært interessert i å utnytte nye metoder og hjelpemidler og var mellom de første ved NLH som tok elektronisk databehandling i bruk i forskningen.

Harald Skjervold var ikke bare forsker. Han var også en iderik gründer. I slutten av 1960-årene satte han i gang forskningsarbeid med laks og ørret. Fisken var fra først ment å tjene som laboratoriedyr, men det viste seg snart at oppdrett av fisk kunne bli en viktig næring i seg selv. Han tok initiativet til bygging av en forskningsstasjon på Sunndalsøra og også på Averøya. Dette førte til etablering av Norsk Institutt for Akvakulturforskning (Akvaforsk), en institusjon som har vært til stor nytte for utviklingen av næringen. Vi som husker den første mæren i Skogsdammen, trodde vel ikke at dette skulle bli Norges store eksportnæring.

Men Skjervold hadde også andre interesser hvor han kunne praktisere sine kunnskaper i avl og genetikk. I sin private, store hage etablerte han ca. 1970 en "plantasje" av nåletrær.

Den besto noen år, men ble snart erstattet av hundrevis av rhododendron-planter. Han foredlet fram nye sorter. Nye sorter fikk navn etter kvinnelige slektninger og bekjentskaper. Fra utenlandsreiser kom han hjem med nye typer. Rhododendron ble Skjervolds store pasjon så lenge han levde.

Harald Skjervold hadde et stort kontaktnett og mye samarbeid med forskere i andre disipliner og bidrog til å gjøre landbruksforskningen anerkjent i vide kretser. Mer enn noen annen la han grunnlaget for at Geno og Norsvin i dag kan hevde seg i internasjonal eksport av svine- og storfe»gener». Han fikk flere priser for sin virksomhet i inn- og utland. I 1979 ble han utnevnt til ridder av 1. klasse av St. Olavs Orden.

Minnesteinen for Harald Skjervold ble avduket 23. august 1996 i forbindelse med arrangering av et internasjonalt symposium «Fra teori til praksis». Avdukingen ble foretatt av direktør Andres Ødegård (NRF) og rektor ved NLH Roger Abrahamsen. Givere var Norsk Rødt Fe, Norsk Svineavlslag, Norsk Sau- og Geitagslag, Norsk Kjøtt, Norske Meierier, Akvaforsk, Selskapet for Norges Vel og Institutt for husdyrfag NLH.

*Avdukingen 23. august 1996.
Fra Akershus Amtstidende 26.08.1996.*

Bautaen er en 2,5 m høy naturstein med et bronserelieff, utført av billedhogger Nils Aas (1933-2004), også han fra Inderøy. Nils Aas er en av Norges mest anerkjente billedhoggere, mest kjent for monumentet av Kong Haakon på 7. juni plassen i Oslo. Den flotte natursteinen var det Skjervolds kollega, geologiprofessor Steinar Skjeseth som valgte ut.

Steinen ble først plassert ved Vitenparken, men ble senere flyttet til gangveien sørvest for Tårnbygningen. Ved avdukingen viste det seg at Skjervolds navn var skrevet feil med æ i stedet for e. Dette ble rettet opp, men rettingen er ennå synlig. Under relieffet er teksten:

PROFESSOR
HARALD SKJERVOLD
1917 – 1995

Kilder:

Norsk biografisk leksikon. Harald Skjervold.

Skrevet av Ola Sørstad

Gunnar Sundnes. Minnetale over Harald

Skjervold i Det kgl Norske Videnskabers

Selskab

Personlige opplysninger fra familien Skjervold

Johan Lindeqvist

Søylen til minne om Lindequist er plassert ved adkomsten til Husdyrfagbygningen.
Foto: Bjørn Anders Fredriksen, NMBU, 2018.

Lindeqvist er også en av dem som er hedret med et minnesmerke ved NMBU, uten at han har vært direkte tilknyttet institusjonen.

Johan Lindeqvist ble født i Skaraborg i Sverige 7. oktober 1823. Han døde i Värmland 31. juli 1898. Lindeqvist var utdannet ved Skara Veterinärinrättning og tok eksamen der i 1845. Han hadde da allerede begynt som lærer i veterinærvitenskap ved Degeberg Landbruksinstitut, en stilling han hadde til 1852. Mens han var lærer der, leste han jordbruksfag ved samme institutt og tok eksamen i agronomifag i 1847.

I 1852 kom han til Norge som "reisende agronom" i Bratsberg amt. På grunn av sine initiativ til større landbruksmøter med utstillinger fikk han en av de tre første statsagronomstillingene som Stortinget opprettet i 1854. Han fikk senere i oppdrag fra Indredepartementet å føre videre sine planer om avlsforsøk om norske kuraser skulle blandes med utenlandske raser. Han organiserte den første statsutstillingen for storfe i Seljord i 1866. Utstillingen blir fremdeles holdt i september hvert år under navnet "Dyrsku'n i Seljord". Johan Lindeqvist ble videre trukket inn i arbeidet med å utarbeide skoleplanene for Aas høiere landbrugsskole.

Lindeqvist interesserte seg for mange sider av det norske landbruket: for eksempel teigblandingen og vilkårene for husmennene. Mange av forslagene hans krevde store offentlige midler. Han syntes han ikke fikk nok støtte fra Indredepartementet og tok seg sterkt nær av den kritikken han fikk fra Stortinget om at tiltakene ble for dyre. Han hadde god støtte i det faglige miljøet. Men den offentlige kritikken førte til at han sa opp sin stilling i 1871 og reiste tilbake til Sverige. Han kjøpte en gård ved Arvika og levde der til han døde plutselig en julidag i 1898. Han ble hedret med Selskapet for Norges Vels gullmedalje og han var ridder av den svenske Vasaorden.

Minnesmerket som er satt opp på Ås er en åttekantet, finhugd, 3-4 m høy granittsøyle med en skål og en gyllen flamme på toppen. Det er et portrettrelieff på den ene siden. Kunstneren er Arne Durban (1912-1993) kjent som billedhogger og kunstsribent. Durban hadde en stor produksjon av monumenter, der monumentet over skøyteløperen Oscar Mathisen er et av de mest kjente.

Støtten er reist etter privat innsamling og ble avduket 6. desember 1966. Den står plassert ved innkjøringen til Husdyrfagbygningen.

Under relieffet står:

JOHAN
LINDE-
QVIST
1823 – 1898

Kilde:
Norsk Biografisk Leksikon, Dag Aanderaa.

Christian Wriedt

Minnestøtten over Christian Wriedt ble i 1954 satt opp i parken sydvest for Tårnbygningen. Senere er minnestøtten flyttet ned til Husdyrfagbygningen. Legg merke til oksens hale som på et tidspunkt er forsvunnet. Foto trolig fra 1950-årene, ukjent fotograf. NMBU.

Christian Wriedt (1883-1929) var en helt sentral person i utviklingen av norsk husdyravl. Hans virke var knyttet til hans arbeid som statskonsulent i arvelighetslære, som forsker og debattant. Han la grunnlaget for omleggingen av husdyravlen fra den såkalte «stedegenhetslæren» til en vitenskapelig basert arvelære.

Christian Wriedt var født i Drammen der faren var bryggerieier Gustav Meyn Wriedt. Han tok eksamen fra Norges Landbrukshøgskole i 1907. Han gjennomførte deretter studier ved landbrukshøgskolen i Bonn der han tok eksamen som «Tierzuchtinspektor». Fra 1912 ble han statsstipendiat noe som gav ham mulighet til å sette seg inn i den rivende utvikling i arvelighetsforskningen og husdyravlen i en rekke land. Spesielt viktig var oppholdet i USA i 1915-16 der han besøkte laboratoriet til arvelighetsforskeren og den seinere nobelprisvinner i medisin, Thomas H. Morgan ved Columbia University i New York. I 1912-1917 hadde Wriedt en stilling som statsstipendiat. Han ble så utnevnt til statskonsulent i arvelære, en stilling han hadde fram til sin død i 1929.

Christian Wriedt fikk i alt trykt 217 faglige arbeider i inn og utland. Han var en glødende forkjemper for de mendelske arvelover og eksperimentell arvelighetsforskning. Han hadde en omfattende reise- og foredragsvirksomhet

i alle deler av landet og hadde en omfattende faglig kontakt også utenom landbrukssektoren. Wriedt ble den fremste faglige opponenten mot den herskende stedegenhetslæren i husdyravlen. Wriedt mente en skulle bedømme dyras egenskaper ut fra avkommet til den enkelte okse. Han mente det ikke var riktig å bedømme egenskapene ut fra avstammingen og dyrets ytre egenskaper. Han var sterkt mot ideen om å utvikle husdyrraser knyttet til jordbruksforholdene i de ulike distrikter. I 1923 engasjerte Wriedt seg i etableringen av Norsk Avlsforening for Hornet Slettefe som brøt med stedegenhetslæren og den statlig organiserte avlen.

Christian Wriedt døde i 1929, bare 46 år gammel, før hans ideer fikk endelig gjennomslag. Hans monument på NMBU representerer en heder for det pionerarbeid han gjorde på den institusjon han var utdannet fra, men aldri hadde sitt faglige virke.

Minnesmerket er en stein med portrettrelieff i bronse i framsiden og med en okse i bronse på toppen. Dette er utført av Arne Durban. Minnesmerket ble avduket 6. september 1954 og talen ble holdt av Erik L. Larsson, Sverige. Steinen var først plassert ved gangveien vest for Tårnbygningen. I 1966 ble den flyttet og står nå ved Husdyrinstituttet.

Under relieffet står:

CHR. WRIEDT
1883 - 1929

NØK og NJF
DANMARK - FINLAND - NORGE - SVERIGE
REISTE DETTE MINNE

Kilde: Arve Monsen: Norsk biografisk leksikon

